

ségükkel s hősies küzdelmeikkel az elnyomatás és megpróbáltatás nehéz napjaiban.

Bizony — különösen nekünk unitáriusoknak — méltó okunk van az emlékezet szövéténekét koronként meggyújtani s annak fényénél a hála adóját leróni, kegyes jóltevőink iránt, kik reánk megbecsülhetetlen örökséget hagytak drága vallásunkban. De a velök való foglalkozással, a róluk való megemlékezéssel míg egyfelől a legszentebb kötelességet teljesítjük; addig másfelől saját lelkünket nemesítjük s szívünket tesszük fogékonyvá az áldozatkészségre s a jótékonyság gyakorlására.

Ha az ők küzdelmes és kitartó életüket, önmegtagadásukat szent vallásuk érdekében, lelki szemeink elé állítjuk: annál inkább fogunk mi is küzdeni, lelkcsedni s áldozni anyaszentegyházunk oltárán. Most pedig ezzel az ünnepélyt megnyitom.

II.

BAGOLY SÁNDOR ÉLETE ÉS ALAPITVÁNYA.

Irta és a jóltevők emlék-ünnepélyén felolvasta: MÓZES ANDRÁS lelkész és tanár.

Ki kedveseinek emlékében él.
Nem halt meg az, csupán elutazott.
Halott csak az, kit elfelejtének.

Z e d l i t z.

Egy régen felállított elv azt mondja, hogy a nagy embereket a kor szelleme szüli, s viszont, hogy a kor szelleme egyes nagy emberek nevéhez fűződik, vagyis a kor szellemét a nagy emberek alkotják, — s a mit több száz évek tapasztalata nem kifogásol, arról el kell hinnünk, hogy biztos alappal bír.

A nagy korszakok és nagy emberek tehát egymást alkotják, s az egymásra hatás kölcsönös viszonyából mintegy természetes következés az, hogy a nagy emberek nevét, emlékét az önalkotta kor-szellem a feledéstől megóvjá, hálás kegyelettel fentartja, szóval: a történelemnek átadja. S e téren a fel-felhangzó méltatlankodás mellett is, hogy a nagy emberek sorsa a megvetés, feladás, az emberiséget jogos vád talán nem is érheti.

Az emberiség keblében mindig megvolt a nagyobb alkotások, remek művek, közhasznú intézmények iránti érdeklődés, meg az abból származó elismerés, s ha olykor-olykor kerültek elő mégis kor-

szakok, melyekben a hálás kegyelet szava elhallgatott s a kor gyermeke némán, szótlánul bolyongott a veszni indult, roskatag, jeltelen sírok felett, az inkább a kor szellemét zsidbasztó nehéz körülményekben találja indokát, mint a hálás kegyeletnek az emberek szivéből való kihalásában. Igen, az emberiség nagyobb jóltevőit sohase feledte, a történelem nevüket hiven örökíti.

De a sors nem mindenkit áldott meg oly tehetségekkel, hogy lángelme, vagy alkotó szellem által nevét a történelemnek átadhassa. Mint a természeti világban a nap mellett helyet foglalnak a kisebb bolygók is, a nélkül, hogy közhasznuságuk, azaz: a közre befolyó értékük kétségbe vonható lenne, mert fényük csekélyebb, mint a napé, vagy mint az ős-erdők szép panorámájának a százados tölgyek mellett kiegészítő részei az apróbb bokrok is, a nélkül, hogy megtagadható volna tőlük az érdem, mert magasságban nem versenyeznek a tölgyekkel: úgy az ember-világban is vannak csekélyebb körben mozgó lények, de a kik körükhöz, tehetségeikhez mérten az érdemben szintén nagyok, megörökítésre méltók.

Igen, az emberiség jóltevői, boldogítói közé nemcsak ama nagy-lelkek sorozandók, kiknek a világ szinpadán való felléptök korszak-alkotó, mert lángelméjük alkotása, vagy az ismeretek világába tett buvárlataik által az emberiség elé új eszmét, új irányt jelöltek, — a fejlődés történetében új határokat nyitottak s ezek által a történelmet nevökre nézve elzálogositották, hanem oda tartoznak tágabb értelemben véve mind amaz egyének, kik habár valamely szűkebb körben, de akként éltek, hogy nemes buzgalomuk s törekvésük által pályájuk fényét, méltóságát emelni tudták s kik a nekik-adott erők s tehetségek eredményeivel önhasznukon kívül — környezetük, egyes társulatok s közvetve az összes emberiség közjava előmozdítására is befolyással tudtak lenni, szóval, a közboldogság s jóllét épületéhez, habár porond szemecskével is, hozzájárultak.

Az ilyen szerényebb körben működő jóltevőivel szemben az emberiségnek, a történelemnek lehetnek ugyan lapjai, de figyelme nem mindig van s ha az a kör, a melyben éltek, vagy az a testület, mely első sorban érezé szivök jótekonny melegét, s hivatott nevüket megismertetni, lágymeleg, nevök igen gyakran feledésbe merül s elmosodik még azoknál is, kiket annak megőrzése első sorban érdekel vala.

Önként következik ebből, hogy a nemes jóltevőkkel szemben legyenek bár azok kicsiny napszámok a közügynek, figyelmetleneknek, háládatlanoknak lenni nem szabad, fel kell kelteni azokat

sirjaikból, meg kell ismertetni át kell adni neveiket az emlékezetnek, mert ez által, midőn egyfelől másokban a közügy iránti érdeklődést keltjük fel, másfelől a jóltevő iránti kegyelet kimutatásával magunkat tiszteljük m-g. Követnünk kell a haza egyik bölcse szép és üdvös tanácsát: „Ne kívánjuk, hogy mindenki a szépet, a jót s nemest csak valódi önbecséért tegye, hanem dicsérrjük, jutalmazzuk a deréket s fűzzünk koszorút hiv polgártársaink homlokára s hamva nyugodjon érdem emlék alatt.“ (Gr. Széchenyi.)

És a mai kor — inkább is mint valaha, szívére vette a profétai felhívás mély jelentőségét, — humanistikus szellemének egyik legszebb nyilvánulása az, hogy a legkisebb érdemet is, melylyel egyesek vagy társulatok, egy vagy más tekintetben a közjóra, vagy a társadalom bizonyos rétegére befolyással vannak, méltányolni igyekeznek. Összeszedi az érdem legkisebb gyöngyszemeit is, hogy azokból állítsa elő a kor és emberiség jellemképét, tudván, hogy a jótétemény becsét, értékét nem annak nagysága adja, hanem a szív és érzés, a melylyel az ayujtatik.

Az, a ki valódi benső jóindulattal, vallásos buzgóságból s Isten és emberek iránti szeretetből adakozik, ki azzal a nemes érzéssel járul adományával a közcélhoz, hogy er-je és tehetsége szerint az emberiség javát előmozdítsa és a ki a kevésből önmegtagadásával úgy áldoz a közjóra, hogy magát mintegy elfelejteni látszik, annak adománya sohase kevés, az mindig többet adott, mint az, a ki a sokból, a feleslegesből adott sokat, mint a hogy a Jézus is megjegyezte az evangéliumi asszonyról: „Mindenek abból vették pénzt, a mivel bővölkedének, ez pedig az ő szegénységéből valami je volt mind oda veté.“ Márk. XII.44.

És ez a körülmény már most előttem is megnyitja az utat, vagyis benső érzés sugalja lelkemnek az elkötelezést, hogy az ünnepély keretébe vallásközönségünk kegyes jóltevői közül egy oly egyének nevét illeszsz-m be, kit nem a lángész, nem a tudomány terén vivott tekintély érdemesítették a hálás megemlékezésre, s meglehet sokak véleménye szerint, kik talán az ily ünnepélyek tárgyainál az érdemet a tudomány nagysága szerint mérlegelik s abból alkudni semmi tekintet mellett se tudnak még azon néhány porondszemecske se, melylyel az illető vallásközönségünk oltárához járult, oh! de azok előttünk, kiknek fennállásunk sziklájához minden szemecskét a nemes szívűség és pedig aprádonként hordogatott össze, drágább, becsesebb s méltóbb arra, hogy arról, ki azokért küzdött, verejtéke-

zett önmegtadással, míg megtakarítgatá, összehordogatá s vele ügyünket gyámolítá, hálás elismeréssel megemlékezzünk, kegyelettel adózzunk.

Hadd lássuk tehát ezeknek előre bocsátásával, hogy ki az, ki-re szavaim czéloznak!? Ez S. Szt.-Királyi Bagoly Sándor egy egyszerű, szorgalmas és becsületes volt munkása vallásközönségünknek.

Élete nem volt eseménydus, fényes, kápráztató, gazdag, eszmékben vagy alkotásokban, melyeknek változatai meglepnek, elbűvölnek, magokkal ragadnak s így a szokásos emlékbeszédek keretének minden szegleteit betöltik. Élete inkább csendes tavaszi lanyha szellőhöz hasonlított, mely nem zug, nem tördel, de kedvesen érint és felfrissít. Bagoly Sándor élete nem annyira történetekben, mint inkább jellemben gazdag, ha tehát a szokásos életrajz írásától előadásom eltérő s egy pár vázlatos szóban ez utóbbi oldalról érintem őt, e szolgáljon mentségemül!

Bagoly Sándor született Háromszék megyében S.-Szt.-Királyon 1802-ben augusztus 25-én nemes székely huszár katona családból. Szülői s.-sz.-királyi Bagoly Gáspár és árkosai Domokos Juliánna voltak, csekély vagyon tulajdonosai, kiknek Sándoron kívül még két gyermekük volt: Ráchel és István, kik családot alkottak, ők bár elhaltak, számos unoka él még ma is utánuk S.-Szt.Királyon. A szülők Sándort szerény anyagi viszonyuk mellett is a tanulói pályára szánták, s miután a helybeli iskolában Bartha György iskolamester vezetése alatt, 1810-től 3 évig a szükséges előismereteket megszerelte, 1813-ban a sz.-kereszturi iskolába vitték s ott tanult 1822-ig, a mikor is szeptemberben Kolozsvárra jó s itt az unitáriusok főiskolájában togás deák lesz.

Kereszturi tanuló korában való előmeneteléről és szorgalmáról az ottani jegyző- és anyakönyvekbe tett bejegyzés szerint*) csak annyit tudunk, hogy a promoteáltak közt évről-évre ott van neve, csupán az 1815-ik évi nyári és az 1816. évi téli promoteáltak közt nem említették s ha való, hogy ő a toroczkoí iskolában is tanult volna, — mint egy Bagoly Sándor nevű egyéntől az ottani anyakönyvben említés van téve, ez hihetőleg abban az időközben lehetett, midőn Kereszturt nincs a promoteáltak közt.

Tanulásbeli érdemjegyei a tantárgyakból 1. 2. és 3. között váltakoztak, — tehát elég szép eredménynyel tanult. Azonban egyes korabeli ismerősei és barátai nyilatkozata nyomán megjegyezhetjük,

*) Megkapva Sándor János ur szivességéből.

hogy benne már tanuló korában nyilatkozott az a hajlam, mely későbbi pályája választásánál döntő volt, t. i. a gazdaság iránti szeretet; kereszteri igazgatója gazdasága körül örömet foglalkozott s megtakarított krajczárjaival megvásárolván nagyobb összegben az iskolai czikkeket p. o. papirosat, tintát, pennát s még gyümölcsöt is, — s azoknak apróbb részletekben való eladása útján, — a boltosok s után mások által kapandó krajczárokat igyekezett maga részére tisztességes uton megszerezni, a mi nem megrovandó, sőt dicserendő benne; az önfentartás igényelte tőle az önmagáról való gondoskodást, mert szegény volt és ő tisztességes uton kívánt és tudott magán segíteni.

Kolozsvári deáki pályája is szegénységgel kezdődik s az ez által igényelt pártfogás, mi kolozsvári nemes szivü jöltevőink részéről a segílyt igénylő tanulókkal szemben soha sem tagadta meg magát, lesz elhatározó Bagoly Sándor jövő életére nézve is.

Ugyanis a nagynevü néhai Sebe Pál Nagy-Somkutról 1823-ban arra kéri fel akkori kolozsvári derék lelkészt Füzi Jánost, hogy ajánlana két gyermeke mellé tanítónak egy szegény sorsu tanulót, a ki a gyermekeket 2 év alatt otthon az elemi tantárgyakra megtanítva; akkor velök az iskolába vissza menjen s tanulását folytassa, vagy ha az netán gazdatiszti állomásra vágnék — alkalmazni fogja, — ottlétében pedig, mint tanítónak kész teljes ellátást és 40 frt p. p. fizetést adni, a mi az akkori pénzértéket véve tekintetbe, igen szép összeg. Füzi János lelkész Bagoly Sándort ajánlotta, ennek idevonatkozó előleges nyilatkozata nyomán s ő az állomást 1823-ban el is foglalta.

Bagoly Sándor 3 évig magántanítóskodott e derék uri családnál elismerést keltő szorgalommal és szerénységgel, -- azonban mivel növendékei közül az egyik — a szülők vérző fájdmára, már tanítósa első évében elhalt, a másikat pedig: Sebe Sándort, jelenben is élő n. somkuti derék ügyvédet*) szülői, korábbi tervökön a sors leverő csapása által változtatva, 1826-ban N.-Bányára vitték iskolába. Bagoly Sándor előtt két ut állott, vagy vissza jő a kolozsvári főiskolába, vagy igénybe veszi derék jöltevő principálissának kilátásba helyezett ígérését s gazdatiszt lesz. Ő az utóbbit választotta s 1826-ban principálissa ajánlata nyomán gazdatisztje lett id. gróf Teleki Józsefnek N.-Bunyban. Azonban innen csakhamar Kraszna-

*) Ez adatokat nevezett ügyvéd ur szivességéből kapván, érettök e helyen is szives köszönetet mondok.

megyébe Kis-Tarcalra tétetvén át a grófnak egy más birtokára, hol a gazdaság nagyobb részét a szőlőmivelés tette, mivel ehez, mint kezdő és székely ember nem értett teljesen, állásával felmondott s ismét derék pártfogója jóindulatjára bizta magát, ki őt most már gr. Teleky Imrének ajánlotta Kővár vidékre N.-Nyiresre s itt töltött el Bagoly Sándor, mint gazdatiszt, teljes elismeréssel és bizalommal megtisztelve, 13 évet s midőn a gróf érdemei méltánylásául egy nagyobb jószágára Pogácsára akarta áttenni — ő azt nem fogadja el, s 1839-ben vissza megy szülőfalujába S.-Szt.-Királyra magával vivén ismerőseinek kiérdemelt méltánylását és bizalmát, a mit eléggé igazol az a körülmény, hogy azután is megkerestetett levélben, ha nem akarna e gazdatiszti állomást elvállalni, de ő önnön gazdája kívánt maradni, csak annyit felelt a megtalálásra: „Feltettem magamban, hogy nem nőszülök, megszoktam már rendezett kis magányomban élni“ és így nem is vállalt állomást el és csakugyan hű maradt feltételéhez is: soh'se nősült meg.

Haza kerülvén falujába meggyűjtött szép pénzeszkével birtokot vett, mert a szülői vagyonból az ő részére alig jutott 2—3 holdacska s azon gazdaskodott szorgalommal és odaadással. Földjeit a legczélszerűbb beosztással és conserválással mivelte, a minék a legfényesebb bizonyítéka az, hogy előtte rossz föld nem volt s még azon helyen levő földje is, a hol mások a terméketlenség miatt a művelést abban hagyták, az ő földjei dúsan termettek.

Azonban a hajlott kor s az ezzel járó kimerülés elvégre az ő munkakedvét és erejét is lankasztották s nem bírván már annyira a munkát és fáradságot, az utóbbi időben jószágát kiadta s felében mivellette.

S ez a léleken és akaratban erős, de tehetségben és erőben gyenge állapot siettetete, hogy régen táplált nemes elhatározását minél előbb megvalósítsa. 1866-ban végrendeletét megírta s abban összes ingó és ingatlan javai örökösévé halála esetére a kolozsvári unitárius főtanodát teszi, azon kikötéssel, hogy az, halála után vagyonát pénzzé téve, a belőle bekörülő összegből 120 frt egyszer s mindenkorra adassék ki, ha még életben lenne szeretett testvérének: Sükösd Sámuelnek, Rachelnek, a többi pedig „Bagoly Sándor alapítvány“ czimen külön kezelve kamatoztassék addig, míg az alap a kamatokkal együtt 4000 frtra o. értékben telgyül, azután pedig az évi kamatok fordítottassanak valamely tetszés szerinti közhasználatra; s ily értelemben szóló végrendeletét ugyanezen évben az E. K. Tanácshoz be is adta.

A végrendekezés meg volt, javaira nézve kinevezte az örököst, a kit lelke óhajtott, a mint végrendeletében is oly szépen és jellemzőleg mondja el: „Miután a gondviselés saját szorgalmam után földi javakkal áldott meg, melyeket halálom után részint a közjóra, részint azoknak, kiket szeretek, hasznára fordítani ohajtok“, de mintha félne, hogy lelkének hő vágya teljesülhetése elé a véletlen valami akadályt gördíthet, vagy talán vágyát még életében megvalósulni s szemlélni ohajtván — 1876-ban végrendeletén módosít s azt „Életjáradéki szerződéssé“ változtatja által az előbbi cél és módozat fentartásával, azon kikötéssel, hogy a birtokot a vallásközönség azonnal átvéve és pénzzé téve, a bejövő pénz kamatját haláláig kapja ő, mint hagyományozó járadékképen 6%-ban, ha igénybe venné, a meny nyiben pedig azok igénybe nem vétetnének, csatoltassanak a tőkéhez.

A vallásközönség végrendelező ohajtását teljesítette, a birtokot magára iratván, még ezen évben eladta a s.-szt.-királyi unitárius egyháznak 2000 és egy pár száz forinton, megvalósítva nemes hagyományozónak e téren is a vallás és egyház iránt táplált szeretetét az által, hogy munkás fáradtsága gyümölcset vallási célokra juttatta, de fájdalom, hagyományozó nem sokáig élvezheté hagyománya gyümölcseit, mintha a gond és kötelesség nélküli élet, a munkához és fáradsághoz, tevékenységhez szokott lélekre nézve unalom-má vált volna, nem találta helyét sehol. Most itt Kolozsvárt, majd ismét ott szülőhelyén barátai és rokonai között kereste a nyugalmat; de nem találta fel se itt, se ott, mignem a már korábban is jelentkezett lépdaganat és tüdőhurut újból előállván, szerettei fájdalomra az adta meg a keresett és ohajtott nyugalmat, a halál véget vetett a munkás és nemesen érző férfi életének. 1877 sept. hó 20-án, 75 éves korában.

Drága hamvai ott porladoznak szülőfaluja temetőjében S.-Szt.-királyon, édes övéi hamvai között, a hol emlékét a vallásközönség hálája által emeltetett sirkő őrzi, cserébe azon nemes emlékért, melyet ő itt állított fel örök emlék gyanánt becses alapítványában, a mely éppen ez évben érte el a nemes hagyományozó végakarátja szerinti összeget, a 4000 frtot, s lépett január 1-től életbe a tanári fizetések pótlásául.

Oh legyen és maradjon örökre áldott emléke!

Ime! a szép és közhasznu élet tisztelt gyülekezet! Ime a szerény kép, a melyet mi ma a feledhetlenség pantheonába kivá-

nunk feltüzni az ugynevezett világnagyok koszoruzott képei mellé. Ime az élet, melyet méltányolni jöttünk egybe a kegyelet e csarnokába! Szerénységben indul, egyszerűségben foly s csendes nemességben végződik. S vajjon könnyü-e így élni tudni? Tudja-e minden ember szívében hordani a lemondást, hogy a vezesse minden érzelmét, gondolatait s minden tetteit? Fel tud-e emelkedni minden ember a valódi nagyság azon magaslatára, „hogy korlátolt téren is messzehatólag, termékenyítőleg munkáljon s a világ tapsa helyett megelégedjék a benső öntudat nyugalmaival?”

Tudja e, mint korunk egyik kitünősége mondja: „Feláldozni önszive vágyait lelke örököseinek s magára nézve a dicsőség emlékoszlopai helyett megelégedést találni azon hitben, hogy a dicsőség, jövő nagyság vagy érdem örököseit ő szive vérén táplálta s az emberiség ügyét a tőle telt tehetséggel, erővel tovább fejlesztette, habár ő maga nyomtalanul elenyész?”

Oh bizony az ily élet nem könnyü és Bagoly Sándor mégis így élt! Becsületessége és nemes egyszerűsége által bizalmat, szeretetet keltett fel maga iránt mindenhol, igazságos munkája és önmegtágadása által korlátolt téren is sikerhez, eredményhez jutott és ezt nemes gondolkozása folytán odavitte áldozatul, hol a legnemesebb irányban van felhasználva.

Ő meghozta a hála elismerés adóját azon intézetnek és válásfelekezetnek, melynek keblén nőtt és melegedett, a mely táplálta gyámolította, élni tanította s nemes ténye által példát mutatott, hogy miként kell igazán és keresztényileg élni és cselekedni. Oh! ne legyen a példa hatástalan, mert csak a míg él az elismerés és hála az emberek szívében — addig az emberiség a lét, a fennállhatóság és jövő.

Hadd legyen tehát a mi részünkről is vele szemben kifejezve az elismerés és hála a kegyelet ez ünnepélye által! Tanuljuk meg nemes példájából, hogy egyházunkat, iskoláinkat, mint legdrágább kincseinket szeretnünk s minden áron fentartanunk szent és elodázhatatlan kötelességünk. mert a míg lesznek, kik e szent kötelesség szavát értik s szívöken hordják s bár poronszemekkel is áldozni készek a közcélra, addig félnünk nem lehet.

Becsüljük meg tehát még emlékében is, ha ilyen akad s adjuk nevöket tovább a jövőnek, az emberiségnek, hisz minden ilyen tett első sorban igaz, az egyházé, felekezeté, de az egyházak, felekezetek, az iskolák, az emberiség művelődésének veteményes kertjei s így az elismerés, a hála általánosan kötelező. Bagoly Sándor érde-

mesitette magát, hogy emléke fenmaradjon szivünkben, fenmaradjon és örökre éljen ez iskola ifjúsága lelkében.

A szó elhangozhatik, az emlék-koszoruk elhervadhatnak, de a ki oly uton kereste a halhatatlanságot, miként ő, a nemes szivű jóltevő, annak emléke a tied ugy-e nemes ifjúság! Oh, őrizd is hiven, igazán s tartsd meg mint legdrágább kincsedet! Becsüld a nemes jóltevőket!

III.

JÓLTEVŐK EMLÉKÉRE.

Irta és szavalta: JÓZAN MIKLÓS II. év. papnöv.

Kél a sziv és minden hurján
Zeng egy szentelt érzemény;
Kél a sziv, és szólni kíván
A hála szent ünnepén.
Lelkesedés tüze hevit
Minden nemes, hű keblet,
Mely feltárván érzéseit,
Örök oltárt emeltet.

Emlékezet! te dicső fény,
Világosítsd lelkünket;
Ragyogj tisztán szivünk egén,
S buzgóságunk neveljed;
Hogy a multon elmerengve,
Lelkesülni tanuljunk,
S zengjük nemes emlékükre
Hálaadó szózatunk:

„Áldott legyen a föld, a mely
Hamvaitok takarja,
Áldott a fű s virág-levél,
Mely oda nő a hantra:
Hol sirotok éjjelében
Meggpihenve boldogan,
Kebleteknek — kétségtelen —
Csendes, dicső álma van.“

„Vallásotok hő szerelme,
Áldozás és igaz kegy,
Egyenes és józan elme,
Ismertetnek velünk meg;